

Köszöntő a Berde-serleggel.*

Mondotta: **Ferenczy Géza.**

Dúló csaták idején, de egy jobb jövő iránt növekedő bizalommal veszem kezembe a Berde-serleget, hogy a mai alkalomból is hálás kegyelettel adózzunk a múltnak; hogy emlékezzem és emlékeztessenek.

Minden serleg: emlékeztető és egyszersmind útmutató.

Emlékeztető a múlt jelentősebb eseményeire és a nevüknek kiváló becsülést szerzett egyénekre; és útmutató számunkra, hogy mikép kell cselekednünk, ha az érdemes előd méltó utódjává kívánunk válni.

Az emlékezés: a múlt eseményeinek visszavarázsolása a jelenbe.

Emlékezzünk a múltra azért, hogy annak tanulságos eredményét értékesítsük a jelenben és kihasználjuk a jövő számára.

Múlt, jelen és jövő: ez az egész örökkévalóság. Múlt, jelen és jövő: az egyház, a nemzet időbeli élettartama.

És ez élettartamnak az örökkévalóságig való meghosszabbítása szempontjából melyik értékesebb? A múlt-é megdicsőült hagyományaival? A jelen-é, mely a kimondott, szóval a bevégezett tettel már múlttá váltott? Vagy a jövő sokat ígérő, csábos, biztató reményeivel?

Meggyőződésem szerint: a múlt. A múlt, mely a megtörtént események élő leltára; mely salaktól, szennytól megtisztult jelemek, erkölcsi értékek állandó kiállítása.

A múlt, mely a jelen alapja és a jövő tükre. A történelem eseményei a forgó idővel ismétlődnek, eltűnnek és megújulnak.

Mi teszi a szárazföld egy bizonyos részét hazává? És mi teszi az ugyanazon hitet vallók csoportosulását egyházzá?

Bizonyára nem a jelen és annak írott telekkönyvi tulajdona, melyet egy erőhatalom darabokra téphet; nem is a jövő délibáb reménye, mely nem szervezési sziklatalapat, hanem a múlt, a történelmi múlt.

Hazává teszi a földterületet az annak minden hegyéhez, völgyéhez, minden porához, minden atomjához elválaszthatatlanul hozzáfűzött történelmi múlt.

Ez a vereckei szőfos az Árpád apánk útja, ezen a Rákos

* Az 1915. évi főtanács Berde-ebédjén aug. 29-én.

mezején választott Mátyás, a vérbeli igazi magyar király; *ezeket* a Beszkidekben lobogtak a legnemesebb fejedelem pro patria lobogói; és *itt*, a debreczeni nagy templomban hirdette nagy Kossuthunk a minden áldozatot tuléró függetlenségét.

Off Kerelő-Szentpálnál törött derékba Békés Gáspárral egyházunk virágkora, *amott* az agyagfalvi réten gyülekeztek nagy őseink s közöttük nagy alapítónk, Berde Mózsa is, nemzeti szabadságunk védelmében; és *itt* a tordai út sarkán, *ezen* a kövön, melyet ereklyeként őriz templomunk mellett a hálás kegyelet, *ezen* építette fel halhatatlan Dávid Ferencünk szabadelvű egyházunkat és azt a dísztermet, hol egyházunk érdekében gyülesezünk és a főiskolát, mely egyházközönségünknek annyi elismerést szerzett és oly sok értéket kell termeljen annak részére, azt építette fel fejedelmi hagyományával Berde Mózsánk.

E történelmi mult a mi és csakis a mi örökségünk, kizárólagos tulajdonunk.

Elidegeníthetetlen és elrabolhatóan Nem kell, hogy bizonyítsa írás, őrizze szurony, nem emésztheti a rozsdá, nem rághatja el a szű, nem rabolhatja el ellenség, nem semmisítheti meg az elemek harca, nem, mert a történelmi mult az élőfa gyökérzete. És hiába tépik le az élőfa lombját, nyesik le galyait, sőt törik derékban törzsét; mindaddig, míg annak gyökérzete ép, százszor is kihajt, erőteljesebb ágakkal, dúsabb lombozattal ékesül fel.

A multat értékeljük e pillanatban is, midőn Berde Mózsa emlékének áldozunk, ki életében hazánkat és egyházunkat lángolóan szerető igazi hazafi és hűségese hívó volt.

Mai helyzetünk igen hasonlatos az ő fiatalkora állapothoz. Akkor is világháború dúlt. Nem tévedek a minősítésben, mert ha hazánk a világegyetemhez viszonyítva egy parány is, nekünk e parány az egész világ.

Megtámadták nemzeti szabadságunkat, függetlenségünket, megtámadták hazánk épségét s az ifj. Berde a férfi erejével, lángoló hazaszeretetével annak védelmére sietett s mint választott országgyűlési követ s mint kinevezett kormánybiztos, lankadatlan szorgalommal, határtalan önfeláldozással teljesítette az igazi hazafi minden kötelességét.

Becsületesen megharcolták a világ legnemesebb szabadságharcát. Emberé a munka, Istené az áldás és Isten végtelen bölcsességének tetszett áldásainak bőségét jobb jövőre fenntartani.

Nehéz megpróbáltatások következtek. Túrás és szenvedés vált a magyar osztályrészévé. Túrt és szenvedett. S mivel teher alatt nő a pálma s mert az ütések alatt keményedik az acél, a megpróbáltatások nehéz sulya alatt naggyá nőtt, izmossá fejlett a nemzet s férfivá érett az ifjú hős Berde.

Midőn szünetnélküli tevékenységét nélkülözhetette a haza, a társadalmi és főleg egyházunk szolgálatának szentelte munkaerejét.

Nem hivatásom s nincs terem arra, hogy élettörténetét bár

dióhéjban is vázoljam. Én jellemét kutatom s ezt önvallomásában vélem feltalálni, mit így domborított ki:

„Egész életemben, gyermekségem óta, egy szent célért küzdöttem, sokszor gúny és nevetés tárgya voltam, rongyosan jártam, magamtól minden élvezetet megvontam, csakhogy az élembe tűzött nagy célt megközelítsem, megakartam mutatni, hogy szegény legény is hasznára lehet a társadalomnak, az emberiségnek, nemzetének, erős akarattal. Isten megáldotta igyekezetemet, jutalmazta fáradságomat, *egyházunk* és ebben székely nemzetünk élvezni fogja sok gonddal ápolt munkám gyümölcseit.

Adja Isten, hogy okosan és hasznosan éljeze.“

Ime a jellem! Nemes célt tűz maga elébe. Megmutatni az előítéletnek, hogy szegény legény is hasznos tagja lehet az emberiségnek, ez a demokrácia. E cél megközelítésére önmegtadással, lankadatlan fáradozással munkál, ez a férfiasság.

Mint dolgos méh, ernyedetlen szorgalommal munkálkodott, hogy a gyűjtött mézet vederral nyújtsa másoknak, ez az altruizmus. Nyújtja *egyházunknak* és abban *fajunknak*, nyújtja azoknak, akiket egész szívével szeretett. Furcsa érzés is az a szeretet. Ez elvontan nem létezhet, tettekben kell megnyilatkoznia.

Ideig-óráig nagy önmegtartóztatással visszafojtható a megnyilatkozás. Berde az önmegtartóztatás mintaképe volt. Tette szerénységből, tette azért, hogy az elismerést kikerülje. Jutalmát csupán saját öntudatában találta. Édes gyönyörének ad kifejezést, midőn megállapíthatja, hogy Isten megsegítette s *egyházunk* és *fajunk* élvezni fogja annak gyümölcseit.

Ime a jellem; ime az igazi unitárius magyar mintaképe.

Nagy érték *egyházunknak* az a fejedelmi vagyon, melyet végrendeletében nekünk juttatott, de százszor nagyobb érték az az erkölcsi példa, melyet életével, jellemével örökségül hagyott.

Ép testben lakozik ép lélek. A vallásközönség egészséges szervezetében fejlődhetik áldásos tevékenység.

Berde Mózsa fejedelmi hagyományával *egyházunk* egészséges szervezetének lehetőségét biztosította s utmutatásul hagyta, hogy „okosan és haszonnal“ élvezzük. S így reánk vár a nemes feladat, hogy példanyújtásának felhasználásával az ép testet kiépítsük s abban az ép lélek zavartalan működését biztosítsuk.

A nagy Berdének szavaival zárom: „Adja Isten, hogy okosan és haszonnal élvezzük.“

Berde Mózsa emlékére emelem e serleget, szelleme soká, mindörökké éljen!

IRODALOM.

Tavaszy Sándor: Az ismeretelmélet és a megismerés pszichológiája. (Transcendental filozófiai tanulmány.) Kolozsvár, 1914.

E tanulmány célja az ismeretelmélet feladatát, karakterét és módszerét pontosan megállapítani s egyúttal rámutatni arra, hogy az ismeretelmélet természete és módszere mennyiben különbözik a pszichológiai módszertől; mi az a plus, amit a megismerés belső logikai strukturájának, igazi jelentésének kellő megértésére az ismeretelmélettől méltán várhatunk szemben a pszichológiával. Hogy ezen feladatát kellően megértesse és megvilágítsa, tüzetes analysis tárgyává teszi azon felfogásokat, melyek az ismeretelméletben nem láttak többet, mint a megismerés processusának pszichológiai analysisét s ezen processus fázisainak részletes megvilágítását.

Ezen vizsgálódások eredményeként igen helyesen megállapítja, hogy az ismeretelméletnek magasabb feladatai vannak, mint amelyeket a pszichológia a maga empirikus módszerével elérhet. Ezt a feladatot az ú. n. transcendentalis módszer útján lehet megvalósítani, mely az előbbivel szemben „az öntudat világán belül állva“ kutatja az öntudat szerkezetét és megvalósulásának lehetőségeit. A transcendentalis módszer jelentőségének részletes kifejtése alkotja a mű második részének tárgyát, mint amely hivatva van arra, hogy az ismeretelméletet a maga feladatának megoldására képessé tegye s az állandóan betolakodó psychologismustól megtisztítsa.

A mű egész tendenciája csak helyeselhető. Azok a megjegyzések, melyeket a psychologismus ellen felhoz s ahol a transcendentalis módszer jelentőségét hangsúlyozza és bizonyítja, mind helyén valók.

Nem látjuk azonban tisztán a tiszta logika és az ismeretelmélet viszonyát. Egy helyen ezt nem is tartja sürgős feladatnak, a tiszta logika határozatlansága és kialakulatlansága miatt (32. l.), mintha bizony az ismeretelmélet kialakultság és határozottság dolgában előbb állana. Majd a tiszta logikát (80. l.) összekötő hídnek mondja az ontológiai és axiológiai ismeretelmélet között. Majd ismét a logikát, mint a gondolkodás formáinak tudományát s az ismeretelméletet, — mint amely az ismeretek tartalmára is vonatkozik — egymásra utaltaknak jelenti ki, minthogy formát tartalom nélkül és tartalmat forma nélkül nem ismerhetünk.